

Publicatie van het CSLK met toestemming van de auteur

www.cslk.nl

Naam student: V.Schneijderberg

Vaknummer en vak: B.IV.3. Sociale leer van de kerk (Minor)

Naam docent: Prof. dr. G. van Wissen

Datum opdracht verstrekking: 28 mei 2011

Uiterste inleverdatum: 2 juli 2011

Opdracht:

Bepaal een onderwerp dat boeit en laat hier de Sociale Leer van de Kerk op los.
Mijn onderwerp: het Middelbaar Beroeps Onderwijs.

Mijn vraag:

Waar staat het MBO anno 2011 voor? Kan het MBO dit waarmaken?

Hoe verhouden zich deze onderwijsdoelstellingen en resultaten tot de structuurbeginselen van de Sociale Leer van de Kerk?

(Vergelijkingen met de SLK zijn cursief opgenomen)

1. Inleiding.
2. Wat is de opvatting van de SLK over de inrichting van de samenleving?
3. Het onderwijs vanaf de industriële revolutie tegen het licht van SLK.
4. Stand van zaken begin 21^e eeuw voor het Middelbaar Beroeps Onderwijs.
5. Waar staat het MBO anno 2011 voor? Kan het MBO dit waarmaken?
De structuurbeginselen van de SLK getoetst op het MBO niveau 2.
6. Conclusie.

1. Inleiding.

Het gedachtegoed van de Sociale Leer van de Kerk (SLK) baseert zich op het christelijk mensbeeld zoals dat in het boek Genesis is geformuleerd. Aanzet tot de SLK is de encycliek *Rerum Novarum* door paus Leo XIII (1891) geweest. Deze encycliek is geschreven als reactie op de arbeidsomstandigheden van de werknemers, zoals die eind 19^e eeuw ontstaan waren.

Betekenden ontdekkingen in de wetenschap en de daar uit voortvloeiende technische ontwikkelingen eerst een vooruitgang voor de mensheid, later leidden deze technische ontwikkelingen en de daarmee gepaard gaande ongekende verhoging van de productie tot een minder rooskleurige samenleving. Staatkundig en economisch vonden er omwentelingen plaats met maatschappelijke gevolgen. Gemeenschapsdenken maakte plaats voor een vrijzinnige en materialistische levenshouding. Relaties tussen mensen werden bepaald door de wet van de vrije markt. In die tijd, wees paus Leo XIII op de keerzijde van de industriële revolutie. Er was geen eerlijke verdeling van de verkregen rijkdom, de vrije markt economie veroorzaakte een gapend gat tussen de werknemers, de arbeiders in de fabrieken en de werkgevers, die in hun onderlinge concurrentie de productie opdreven, hun bezittingen vermeerderden zonder zich te bekommeren om de situatie van de arbeiders.

Paus Leo XIII behandelt het arbeidersvraagstuk van zijn tijd vanuit een christelijke moraal. Hij wees op 'solidariteit met de zwakkeren' en een 'eerlijke verdeling van de rijkdom'. Mogelijke oplossingen zouden door meer staatsbemoediging en bundeling van krachten in de vakbonden geboden kunnen worden. Daarmee beperkte deze paus zich niet tot alleen de kerkelijke kring, maar richtte zich ook tot de seculiere wereld.

Latere encyclieken, nog steeds op *Rerum Novarum* voortbouwend, volgden en probeerden ook nieuwe ontwikkelingen een plaats te geven binnen de sociale katholieke leer (SLK). Zo verscheen in 1931 een tweede sociale encycliek, (40 jaar later) *Quadragesimo Anno* van paus Pius XI, waarin hij waarschuwt voor het niet respecteren van de vrijheid en hij opnieuw de principes van solidariteit bevestigt als middel voor het overstijgen van de sociale tegenstellingen.

Vat.II heeft van beide encyclieken gebruik gemaakt om o.a. in het document *Gaudium et Spes* (GS) de wezenlijke taak van de Kerk te beschrijven. Dit pastoraal document gaat over de relatie kerk en de hedendaagse wereld. Op een systematische manier worden vanuit een christelijke antropologische visie thema's als cultuur, economie, sociaal leven, politieke gemeenschap, vrede, gemeenschap der volkeren, huwelijk en gezin behandeld. Uiteraard vanuit de missie van de Kerk: het Evangelie uitdragen en Christus volgen d.w.z. bekommernis om de ander hebben.

100 jaar na het verschijnen van *Rerum Novarum* schreef paus Johannes Paulus II de encycliek *Centesimus Annus* (1991), waarin hij een economisch systeem bepleitte dat beter tegemoet komt aan de rechten en behoeften van de mens dan het kapitalisme en communisme. Vrije markt is goed, echter onder 'menswaardige' voorwaarden.

De Bijbel en deze encyclieken zijn de bronnen van de SLK.

2. Wat is de opvatting van de SLK over de inrichting van de samenleving?

De SLK gaat uit van drie structurele beginselen: personaliteit, solidariteit en subsidiariteit. De Kerk hanteert deze beginselen in onderlinge samenhang bij het nadenken over de inrichting van de samenleving in overeenstemming met Gods bedoeling met de mens en de gemeenschap.

Personaliteit.

Het O.T. leert dat de mens geschapen is naar het beeld van God, in staat om zijn Schepper te kennen en te beminnen en door Hem gesteld over alle aardse schepselen, om daarover zeggingsmacht te hebben en ze te gebruiken en zodoende God te verheerlijken.

De mens, geschapen naar Gods beeld en gelijkenis (imago Dei), heeft een onvergelykbare waardigheid ontvangen (GS 22). Tegelijk ook een vrijheid die God uit liefde voor de mens (en aan de mens) heeft geschonken. God vraagt de mens zich open te stellen voor Zijn Liefde om het goede te doen en een goed 'rentmeesterschap' over Zijn Schepping te voeren. De menselijke vrijheid is essentieel, in elke situatie is het aan de mens om te kiezen voor God. Deze keuzevrijheid, te kiezen voor of tegen God, maakt de mens tot een moreel wezen. Hij kan kiezen tussen goed en kwaad. De SLK ziet dan ook de mens als subject, fundament en doel van het sociale leven en elke uitdrukkingsvorm van de samenleving moet gericht zijn op de menselijke persoon. (Compendium 106)

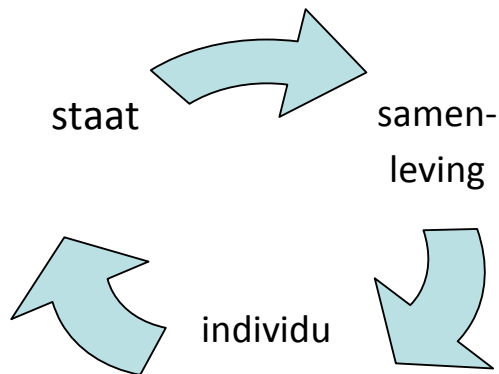
Solidariteit.

Maar God heeft de mens niet alléén geschapen, want vanaf het allereerste begin heeft Hij 'hen als man en vrouw geschapen' (Gen. 1,27) wier verbondenheid de oervorm is van de gemeenschap van personen. De mens is in het diepste van zijn wezen sociaal en zonder band met anderen kan hij niet leven noch zijn talenten ontplooien.

Het gaat hier om de opstelling van de ene mens naar de andere. En ook de onderlinge afhankelijkheid van mensen. Pas door de ander kan een mens zichzelf worden, zich ontwikkelen. Als individu komt de mens tot ontplooiing als hij zich dienstbaar opstelt in de maatschappij, vanuit kleine kring (gezin, arbeid, bedrijf) tot in grote kring (plaatselijk, landelijk, wereldlijk). Als individu maakt de mens deel uit van een gemeenschap, is ervan afhankelijk, maar neemt er ook bewust een positie in. In het ideale geval draagt de mens bij tot het 'bonum commune'. Het algemeen belang wordt gediend door de gemeenschap. Solidariteit is een deugd (Compendium 193), gericht op het algemeen welzijn en die wordt teruggevonden in de bereidheid om, in evangelische zin, 'zijn leven te verliezen' voor de ander in plaats van hem uit te buiten, en 'hem te dienen' in plaats van hem te onderdrukken ten eigen voordele. "Zoals de Mensenzoon niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen". (Mc 10, 42-45)

Subsidiariteit.

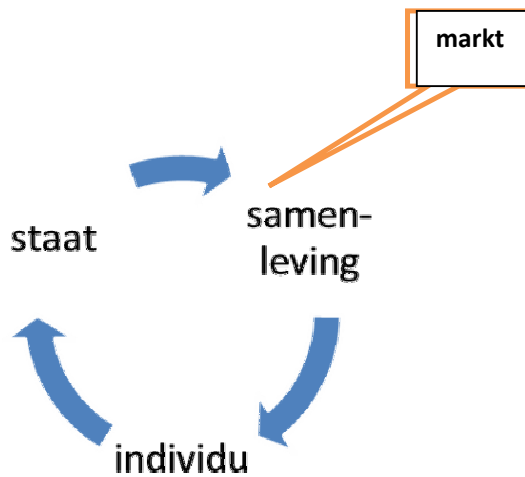
Dit begrip is door paus Pius XI in zijn encycliek *Quadragesimo Anno* (1931) geïntroduceerd. Het berust ook op de door God gegeven waardigheid van de mens. Het betreft het principe dat de mens allereerst zelf verantwoordelijk is voor zijn bestaan en waar dit (deels) onmogelijk is mag rekenen op aanvullende voorzieningen en stimulans van de daar toe geëigende overheden zonder hem daarbij van uit te sluiten. (Compendium 185-188) Het is een plicht van de Staat om dienstbaar te zijn aan haar burgers en zijn gemeenschappen en deze ruimte voor vrijheid te bieden en te garanderen, opdat persoonlijke ontplooiing mogelijk is. Er zit een zekere spanning in deze formulering omdat de grens van ingrijpen door de staat niet scherp te trekken is. In elk geval mag staatsbemoeienis niet ten koste van de individuele vrijheid en verantwoordelijkheid gaan. Daarom moet van onderop, gericht op de persoon zelf, gehandeld worden. Of: “Op basis van dit principe moeten alle maatschappijen van een hogere rangorde een houding aannemen van hulp (‘subsidium’) – dus van ondersteuning, van bevordering, van ontwikkeling – tegenover maatschappijen van een lagere rangorde.” (Compendium 186)

Het evenwicht tussen deze drie, de staat of overheid, de samenleving en het individu, zal steeds opnieuw gevonden moeten worden. Per periode, tijdsbestek en situatie kan het accent verschillen. Soms moet de staat heroverwegen of een subsidiaire taak nog wel nodig is en beter aan een maatschappelijke organisatie overgedragen moet worden, of zelfs aan de burger zelf. Is het algemeen belang in gevaar, dan zal de staat die taak op zich moeten nemen. Aan de andere kant kan een ‘verzorgingsstaat’ soms ‘te verzorgend’ zijn, waardoor het individu niet meer tot ontplooiing komt of tot grote afhankelijkheid komt.

In de encycliek *Caritas in Veritate* (2009) zegt paus Benedictus XVI dat subsidiariteit altijd verbonden moet zijn met solidariteit. Winst mag nooit ten koste gaan van de unieke plaats die de mens in de Schepping heeft. De economie moet de mens ten goede komen, niet omgekeerd. Vanuit die visie geredeneerd maakt ook de ondernemer op de vrije markt steeds een keuze op ethisch gebied. Kiest hij voor korte termijn of lange termijn? Is er zorg voor de werknemers? Is het in het algemeen belang van de samenleving?

Vandaar dat het schema aangevuld moet worden met ‘markt.’ Immers de markt kan een samenleving beïnvloeden. Positief: bijv. door een rechtvaardige prijs voor het product te vragen. Negatief: bijv. door bewust afvalstoffen in het milieu achter te laten.

3. Het onderwijs vanaf de industriële revolutie tegen het licht van SLK.

Voordat ik het huidige MBO tegen het licht van de SLK houd, schets ik de historische lijn van het onderwijs. Immers: ook op onderwijsgebied is er sinds de industriële revolutie veel veranderd. De aandacht die de paus met het verschijnen van de encycliek Rerum Novarum heeft gevraagd voor het arbeidersvraagstuk, het wijzen op de sociale (wan)verhoudingen, is het onderwijs ten goede gekomen.

In de negentiende eeuw veroorzaken industrialisatie, bevolkings- en stedengroei sociale problemen. Voor land- en fabrieksarbeiders zijn werkdagen van twaalf uur geen uitzondering. Niet alleen volwassenen (mannen én vrouwen) maken lange dagen, ook kinderen. Kinderen gingen met hun ouders mee naar de fabriek waar zij zware arbeid verrichtten en lange dagen maakten. Ook werkten ze vaak met gevaarlijke machines zodat ongelukken geen zeldzaamheid waren.

Maar de staat greep in. Er kwam het zgn. **kinderwetje van Van Houten, 1874**. De wet, bedacht door het liberale kamerlid Samuel van Houten, verbiedt fabrieksarbeid voor kinderen onder de twaalf jaar. Zij mogen nog wel thuis en op het veld werken. Oudere kinderen zijn daarmee niet aan werken ontsnapt.

De liberalen, die de regeringen na 1848 domineerden, waren tegen de inperking van de vrijheid van ondernemers, dus ook tegen wetgeving tegen kinderarbeid. Bovendien zagen zij de goedkope arbeid van kinderen als een manier om te kunnen concurreren met het buitenland.

Het is duidelijk dat hier een frictie is tussen de menselijke waardigheid aan de ene kant en de vrijheid van de mens, zijn eigen verantwoordelijkheid aan de andere kant. De vrije markt economie hield geen rekening met het welzijn van de 'productiemedewerker'.

Solidariteitsbeginsel? Niet bij de fabriekseigenaren. Een situatie in strijd met de opvatting zoals in Rerum Novarum beschreven is.

Langzaam groeide bij de mensen het besef dat zware arbeid erg schadelijk was voor de psychische en lichamelijke gezondheid van kinderen. Zo ontstond er een liberale hervormingsbeweging die wel sociale wetten wilde invoeren om arbeiders (met name vrouwen en kinderen) te beschermen.

De staat neemt hier haar verantwoordelijkheid voor de samenleving door sociale wetgeving te maken en dient daarmee het 'bonum commune'. In overeenstemming met de SLK beschermt de staat het individu uit oogpunt van 'aandacht voor de waardigheid van de mens'.

Verder ontstond er aan het eind van de 19de eeuw een toenemende behoefte aan geschoolde arbeid. Het was dus voordelig om kinderen eerst naar school te sturen, voordat ze hoefden te werken. *Volgens de SLK zou hier een bijdrage gezien kunnen worden aan de ontplooiing van talenten, zoals in Mattheus 25:14-30 wordt voorgehouden. Het is echter de vraag of hier inderdaad uit zulke edele motieven gehandeld is. Het geven van scholing was immers ook eigenbelang (van de bedrijven) om hoger geschoolde arbeiders te krijgen, maar soms kan eigenbelang tegelijk het 'gemeenschapsbelang' dienen.*

De controle op de naleving van de Van Houten-wet was echter gebrekkig, zodat kinderarbeid in de praktijk (uit eigenbelang voor de ondernemer of uit bittere noodzaak voor de gezinnen) nog veel bleef voorkomen.

In 1901 kwam er door de leerplicht uiteindelijk wel een eind aan kinderarbeid. Deze wet verplicht kinderen van 6 tot 12 jaar onderwijs te volgen. Overigens werd de leerplichtwet maar met een zeer krappe meerderheid aangenomen, met 50 tegen 49 stemmen.

De 20^e eeuw heeft op onderwijs gebied veel positieve veranderingen doorgemaakt. Bijv. de leeftijd voor de leerplicht ging omhoog. Aanvankelijk waren er alleen scholen voor openbaar onderwijs, in 1917 kwam er gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs. Beide typen onderwijs worden dan op dezelfde manier door de staat bekostigd.

4. Stand van zaken begin 21^e eeuw voor het Middelbaar Beroeps Onderwijs.

Allereerst is er **de leerplicht**.

Alle kinderen in Nederland moeten worden voorbereid op de maatschappij en de arbeidsmarkt. Hiervoor heeft de rijksoverheid de leerplicht en kwalificatieplicht ingesteld. Door deze plichten moeten kinderen van 5 tot 18 jaar naar school totdat ze een startkwalificatie (havo-, vwo- of mbo-diploma niveau 2 of hoger) hebben gehaald. Daarna zijn zij verplicht om te werken, te leren of beide te combineren. Dit is vastgelegd in de wet werkleerplicht.

Sinds april 2010 is **de Kwalificatieplicht** van kracht.

Alle jongeren moeten tot hun 18e verjaardag een volledig onderwijsprogramma volgen, gericht op het behalen van een startkwalificatie.

Een startkwalificatie is een diploma van een havo-, vwo- of mbo niv.2-opleiding. De kwalificatieplicht hoeft niet meteen te betekenen dat de leerling vijf dagen per week in de schoolbanken zit. Het is ook mogelijk om met combinaties van leren en werken aan de kwalificatieplicht te voldoen, zoals de beroepsbegeleidende leerweg in het MBO. Dit is sinds de aanpassing van de Leerplichtwet 1969 mogelijk.

De Werkleerplicht

Om te voorkomen dat jongeren langdurig afhankelijk zijn van een uitkering en hun een betere kans op een baan te bieden, heeft de overheid de werkleerplicht ingesteld voor jongeren onder de 27 jaar. Jongeren die niet werken of naar school gaan, kunnen geen beroep meer doen op een uitkering.

Als zij bij de gemeente aankloppen voor een bijstandsuitkering, worden zij verplicht om te werken, te leren of beide te combineren. Gemeenten moeten de jongeren hiervoor een aanbod doen. Dit kan een baan zijn, een vorm van scholing of een combinatie van beide, afgestemd op de situatie van de jongeren.

Scholingsplicht

Alleenstaande ouders met kinderen jonger dan 5 jaar die een bijstandsuitkering ontvangen, kunnen vrijstelling krijgen van de sollicitatieplicht. Ze moeten dan wel een opleiding volgen of stage lopen.

5. Waar staat het MBO anno 2011 voor? Kan het MBO dit waarmaken?

De structuurbeginselen van de SLK getoetst op het MBO niveau 2.

Hoe verhouden zich deze onderwijsdoelstellingen en resultaten tot de structuurbeginselen van de Sociale Leer van de Kerk?

Eerst de vraag: waar staat het MBO anno 2011 voor?

Het Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO) beoogt een goede aansluiting te hebben met de arbeidsmarkt. Dat is belangrijk voor studenten en bedrijven. Daarom werken het beroepsonderwijs, de overheid en kenniscentra bijvoorbeeld samen aan kwalificatiedossiers in het MBO. Hierin is per beroep vastgelegd wat een afgestudeerde moet kennen en kunnen. De doelstelling van het MBO is dus net als vroeger toen het nog ambachtsschool heette, de leerling voorbereiden op zijn toekomstig beroep. Alleen nu moet de beroepsbeoefenaar voldoen aan de eisen van de bedrijfscultuur anno begin 21 e eeuw.

De maatschappij verandert voortdurend. Dat is een gegeven van eeuwen, maar het lijkt erop dat de veranderingen, de ontwikkelingen op gebied van wetenschap, techniek en economie elkaar in een steeds hoger tempo opvolgen. De maatschappij zal op sociaal en economisch gebied in deze stroomversnelling mee moeten gaan. Zo vraagt de arbeidsmarkt dan ook

werknemers, die kunnen inspelen op de veranderingen in het bedrijfsleven. Dat heeft gevolgen voor de eisen die aan de beroepsopleidingen worden gesteld. In de huidige tijd kunnen de werkgevers van bedrijven horen klagen over de net opgeleide werknemers. Hun opleiding voldoet niet aan verwachtingen, zowel wat (kennis) niveau betreft als de zogenaamde beroepshouding (bijv. flexibel zijn, betrokkenheid bij het bedrijf, hard-willen-werken-voor-de-baas). Het Nederlands bedrijfsleven heeft behoefte aan adequaat opgeleide vakmensen, anders telt het niet meer mee op de wereldhandelskaart. Vanaf de jaren '90 is de vraag naar hoger gekwalificeerden groter geworden en daarmee ook de zorg om jongeren die om verschillende redenen de school niet afmaakten.

Reden voor het kabinet het MBO te willen verbeteren. Vandaar dat het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) voor het MBO een actieplan '**Focus op vakmanschap 2011-2015**' heeft opgesteld. De wetgeving om deze plannen te realiseren moet echter nog worden goedgekeurd. Ik beperk me dan ook tot de situatie tot 2011.

De in hoofdstuk 4 beschreven 'plichten' (leerplicht, kwalificatieplicht, werkleerplicht, scholingsplicht) geven aan, dat de overheid zich bezig houdt met en zich inzet voor jongeren voor wie de weg "basisschool, voortgezet onderwijs, verder leren, en/of werken" niet een vanzelfsprekende route is.

Door wetgeving, met name de leerplichtwet, wordt onderwijs voor iedereen. Volgens de maatschappij-visie staat op dit moment het halen van een 'startkwalificatie' (een MBO niveau 2 diploma) voor: jezelf kunnen redden in de maatschappij, in eigen onderhoud kunnen voorzien door deelname aan het arbeidsproces. Het is een inspanningsverplichting van het onderwijs. Leerlingen zover te brengen, daar staat het MBO dus voor.

Een loffelijk streven in overeenstemming met de SLK. Zo ook staat in de Catechismus van de Katholieke Kerk, 2428. "In de arbeid brengt de mens een deel van zijn bekwaamheden tot ontplooiing, die hem van nature gegeven zijn. De oerwaarde die aan de arbeid toekomt, berust op de mens zelf, die de arbeid verricht voor wie hij bestemd is".

De heersende opvatting dat iemand met een startkwalificatie een grote kans op betaalde arbeid heeft en daarmee kan participeren in de maatschappij, bevestigt de visie dat betaalde arbeid steeds meer van een zingevingskader wordt voorzien. Bovendien voorziet arbeid in een sociaal netwerk.

Dat wijst op een overeenkomst met de SLK wanneer deze spreekt van een intrinsieke sociale dimensie, die gekoppeld is aan arbeid. (Compendium 273) "Werken is werken met anderen en voor anderen". Het gaat om het belang van samenwerken en samen werken. Want de mens is ten diepste een sociaal wezen. (Gen)

Het is echter de vraag of hier de betaalde arbeid zelf niet tot zingever is verheven, omdat het goed is voor de economie zo min mogelijk (jeugd)werklozen te hebben. Dus zo min mogelijk bijstandsuitkeringen. Het uitgangspunt dat werken ‘ter meerdere eer en glorie van God’ kan plaats vinden, is voor velen een ver-van-mijn-bed-show.

De laatste jaren valt te constateren dat de startkwalificatie van een inspanningsverplichting voor het onderwijs tot een soort ‘minimumnorm’ is geworden om mee te doen (tellen) in de maatschappij. Dat legt nog meer druk op het MBO, dat immers verantwoordelijk is voor het aanbieden van nieuwe leertrajecten die beter op het beroepsleven zouden aansluiten, zodat het gemakkelijker zou worden een startkwalificatie te halen.

Vanwaar de regelgevingen als Kwalificatieplicht en Werkleerplicht?

Zoals al gezegd: de overheid wil zoveel mogelijk een samenleving met geschoolde individuen. Dat is in het algemeen belang van het land. Het betekent meedoen in een groter geheel, de wereldeconomie.

Maar ook door de mensen zelf in de samenleving worden onderwijsdiploma’s gezien als een belangrijk – zo niet het belangrijkste – toegangsbewijs voor de hogere en middelbare sociaal-economische klassen in moderne post- industriële samenlevingen. Waar vroeger de sociaal-economische status van de ouders (lees vooral de vader) grotendeels de eigen sociaal-economische positie bepaalde, is dat in de meest recente decennia het hoogste onderwijsdiploma dat iemand in zijn of haar onderwijsloopbaan verworven heeft. De Nederlandse samenleving is in de twintigste eeuw veranderd van een samenleving waarin sociaal-economische ongelijkheid bij geboorte zo goed als vast lag naar een samenleving waarin de transgenerationale overdracht van sociaal-economische ongelijkheid nog slechts vooral bestaat doordat de kansen op het verwerven van een diploma variëren tussen de sociaal-economische klassen.

Vanuit het beleid rond integratie processen in onze huidige pluriforme samenleving, worden ook aan nieuwkomers kansen geboden, en ook eisen gesteld. Binnen dit kader is onderwijs bij uitstek het domein van de kansen. Voor laaggeschoolde eerste generatie allochtonen is het verwerven van onderwijsdiploma’s een mogelijkheid om hun ‘menselijk kapitaal’ (ik zou hier graag spreken van ‘menselijke waardigheid’ naar SLK begrippen) te vergroten en zich daarmee te ontworstelen aan de aanzuigende werking van een etnisch subproletariaat, terwijl het voor tweede generatie allochtonen met ouders met een lage sociaal-economische status de mogelijkheid tot stijging op de sociaal-economische ladder biedt.

Geheel volgens de SLK. In Caritas in Veritate schrijft paus Benedictus XVI dat langdurige werkloosheid de vrijheid en creativiteit van de persoon ondergraaft, alsook zijn familiale en sociale relaties. (CiV, 25) De paus wijst op het belang van betaalde arbeid. Hij wil de leiders eraan herinneren dat de mens het eerste te beschermen en te benutten kapitaal is, de persoon in zijn totaliteit. “Want de mens is de ontwerper, het centrum en doel van heel het socio-economische leven”. (GS, 63)

Passend in het subsidiariteitsbeginsel. Zoals in de vierdeling (schema in hoofdstuk 2) is het de vrije markt die geschoolde arbeiders vraagt, vervolgens de staat die voor de wetgeving zorgt, die door organisaties in de samenleving worden uitgevoerd, ten behoeve van het individu. In dit geval zijn de scholen de organisaties (uitvoerders). De staat, een maatschappij van een hogere rangorde, draagt verantwoordelijkheid over aan de scholen, maatschappijen van een lagere rangorde (hier het MBO), die op hun beurt in het belang van het individu, de leerlingen, deze positief stimuleren eigen verantwoordelijkheid te nemen. De staat blijft een vinger aan de pols houden via Inspectie van Onderwijs. (voorheen Kwaliteitscentrum Examinering)

Verantwoordelijk voor het examen in het MBO zijn de regionale opleidingscentra (ROC's). Het gaat om de examens van opleidingen die zijn aangesloten bij de onderwijsinstelling. Hun taken voor een goed verloop van de examens zijn: o.a. het examenprogramma vaststellen en de weg er naartoe voorbereiden. Vandaar dat samenwerking/afstemming met het bedrijfsleven belangrijk is.

Maakt het MBO de doelstelling waar?

Ten dele. Een goede aansluiting met de arbeidsmarkt is blijkbaar niet voor iedereen weggelegd. In het WRR-rapport 'De verzorgingsstaat herwogen' (WRR 2006) wordt vastgesteld dat het doel vroegtijdig schooluitval voorkomen en daarmee de jeugdwerkloosheid terug te dringen, nog niet verwerkelijk is. Niet iedereen haalt het MBO niveau 2, de startkwalificatie.

De kwestie is of dit een probleem van het MBO is en dus alleen daar opgelost moet worden of dat het probleem over het gebied onderwijs heen reikt, wellicht een sociaal maatschappelijk probleem is. Het moge duidelijk zijn dat het unfair is de zwarte piet alleen bij het onderwijs te leggen. Het is een taak voor de hele samenleving naar een oplossing te zoeken in het belang van de samenleving.

Omdat het zo schrijnend is, maar helaas de werkelijkheid. Een citaat, nu vanuit de politiek, door Ahmed Marcouch.

“In Slotervaart ken ik gezinnen waar alleen de schoolgaande kinderen vroeg opstaan, of vroeg horen op te staan. In sommige straten kennen de kinderen geen volwassenen die 's morgens met brooddoosjes de deur uit gaan, werken om de kost te verdienen en 's avonds weer thuis komen. In deze gezinnen ontstaat het idee dat geld iets is wat tot je komt, vanuit een instantie. De enige werkenden die zij kennen, zijn docenten en hulpverleners.”

Hoe verhoudt zich de relatie arbeid en SLK in het laatste voorbeeld?

In het geval van de jongeren die het voorbeeld missen van vanzelfsprekendheid dat arbeid bij het leven hoort, is er sprake van een gemis aan waarde toekenning aan arbeid. Zij groeien op in een milieu waarin participeren in een gemeenschap die verantwoordelijk is voor een

gezaamenlijk inkomen niet de norm is. Zo'n opvoeding leidt tot een survival-houding. Materiele afhankelijkheid zet hen a.h.w. naast de sociale gemeenschap. Materieel afhankelijk zijn tast de menselijke waardigheid aan. Geen grip hebben op een bestaan dat gegarandeerd wordt door arbeid, geeft in wezen onzekerheid over een stabiel inkomen. Het leidt tot pik-nu-wat-je-pikken-kan, want morgen is het er misschien niet meer. Dat arbeid naast de functie van bron van inkomen, garantie op welvaart, ook een functie kan hebben van status, moraal en zingeving, wordt niet meegegeven in de opvoeding.

Subsidiariteitsbeginsel. Ik denk wanneer een kleine gemeenschap (hier het onderwijs) het niet redt, er een 'hogere' gemeenschap te hulp moet schieten. Veel vroegtijdige schoolverlaters, ongediplomeerden zijn een zorg voor de samenleving. Er moet hen hulp geboden worden, zodat zij weer regie over eigen leven krijgen en eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen. Het is in het 'algemeen belang' (bonum commune) dat jongeren zoveel mogelijk betrokken worden bij de maatschappij.

Het rapport 'Vertrouwen in de school' (WRR 2009) gaat over de vraag hoe scholen kunnen voorkomen dat zogenaamde 'overbelaste' jongeren voortijdig het onderwijs verlaten. "overbelast"? Wie zijn dat? Het zijn de jongeren die gebukt gaan onder een opeenstapeling van problemen, uiteenlopend van beperkte vaardigheden en gedragsproblemen tot gebroken gezinnen, chronische armoede, schulden, verslaving, criminaliteit in de directe omgeving, etc. Het is de cumulatie van risicofactoren die op zichzelf niet tot schooluitval leiden, maar bij elkaar opgeteld teveel worden. De optelsom van al het goede en kwade dat de 'overbelaste' jongeren overkomt, valt negatief uit en voortijdig schoolverlaten is het gevolg. Eigenlijk is de term schooluitval voor deze groep niet geschikt. Het zijn eerder de (dreigende) maatschappelijke uitvallers. Dat maakt ook duidelijk dat de problematiek niet alleen de school aangaat, maar in feite de hele regering en de samenleving.

Het betreft uiteraard in eerste instantie het individu. Wat betekent het voor de jongere in kwestie? *Het je erkend weten als volwaardig persoon, die er toe doet, ook al voldoe je op een moment niet aan de gestelde maatschappelijke eisen, is geheel in de lijn van het SLK, namelijk het principe dat de SLK de onaantastbare waardigheid van de menselijke persoon bevestigt. (Compendium 107)*

En hoe zit het dan met de 'eigen verantwoordelijkheid? *Paus Johannes Paulus II heeft al in 1985 geschreven n.a.v. het internationale jaar van de jeugd dat school als instituut (en de opvoeding) onvolledig blijven wanneer ...."ieder van jullie, jonge mensen, niet de arbeid aanvat die bij je ontwikkeling hoort. De opvoeding in het gezin en op school kunnen je alleen maar voorzien van een aantal bouwstenen voor het werk van de zelf-ontplooiing." De woorden van Christus zijn een wezenlijk program: "Ge zult de waarheid kennen en de waarheid zal u vrij maken", hetgeen niet betekent dat je altijd alles kunt doen waar je zin in hebt, of dat je kunt doen wat je wilt. Vrijheid bevat in zichzelf het criterium van de waarheid, de discipline van de waarheid. Werkelijk vrij-zijn betekent: je eigen vrijheid gebruiken voor wat naar waarheid goed is. Daaruit verder denkend betekent echte vrijheid: het zijn van een*

persoon met een oprecht geweten, verantwoordelijk zijn, een persoon zijn, voor anderen ". Dit alles vormt precies de kern van wat wij opvoeding noemen, en speciaal van wat we zelf-ontplooiing noemen. Die kan echter niet alleen 'van buitenaf' worden opgebouwd. Iedereen persoonlijk moet deze structuur 'van binnenuit' opbouwen - met ijver, volharding en geduld (hetgeen voor jonge mensen niet altijd zo gemakkelijk is). En juist die structuur noemen we zelf-ontplooiing. De Heer Jezus spreekt hier ook over als Hij benadrukt dat we alleen "door standvastig te zijn ons leven kunnen winnen". (Lc. 21, 19) "Ons leven winnen": dat is de vrucht van zelf-ontplooiing. "

Ik ben het ermee eens dat een school slechts van buitenaf ('onvolledig' volgens paus Johannes Paulus II) de jongere in kwestie kan helpen, school kan slechts voorwaarden scheppend zijn, maar kan soms het duwtje in de goede richting geven. Vandaar dat ik er achter sta dat een succesvolle preventie van schooluitval begint met een strakke structuur: duidelijke regels, strakke handhaving, heldere leerdoelen, hard werken en geen flauwe smoezen. Soms de teugels laten vieren, soms ze op de huid zitten. Alleen structuur is niet genoeg. Het gaat ook om verbondenheid. De jongeren moeten merken: ik ben iemand, ik word gewaardeerd, ik hoor erbij. Vooral risicoleerlingen maken meer kans als zij een warme betekenisvolle band hebben met een volwassene (bijv. de leraar).

Scholen met een dergelijke missie zouden, aldus de aanbevelingen van het WRR-rapport 'Vertrouwen in de school', meer financiële armslag moeten krijgen. Tevens zou vooral in de vier grote steden de concentratie van kansarme jongeren moeten worden tegengegaan. Gebleken is namelijk dat zwakke leerlingen beter presteren als zij in een groep zitten waar 60 tot 70 % van de medeleerlingen tot de kans-'rijken' behoort. Dat betekent dat scholen hulp moeten krijgen van de regiobestuurders. Het is een doorgeven van lokale hulpvraag naar een hogere laag, van gemeente naar regionaal. Dit is vooralsnog niet geregeld, bij gebrek aan sancties. Het enige middel is 'naming and shaming' ; behaalde resultaten worden gepubliceerd. Zo kan de lokale media corrigerend werk verrichten door te laten zien wie zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt en wie niet.

Vanuit de liefde voor de mens, zoals bedoeld in Caritas in Veritate, zet een kleine gemeenschap (leraren en schoolbesturen) zich in voor het individu en tegelijk voor de algemene gemeenschap (bonum commune). Een welzijn niet alleen voor zichzelf gezocht, maar voor de mensen die tot deze samenleving behoren.

6. Conclusie.

In het algemeen zijn sociale, maatschappelijke verbeteringen meestal hand in hand gegaan met verbeteringen in het onderwijs. De Kerk heeft daar zeker ten tijde van de industriële revolutie, en daarna, toe bijgedragen door in de openbaarheid te treden (ook in de seculiere wereld). Door de overheid wordt ingezien dat onderwijs een staat op een hoger plan kan brengen. En dat met name in de lagere niveaus MBO bij de stap naar het beroepsleven nog wat te verbeteren valt. De politiek denkt daarbij vooral aan economische vooruitgang. De

overheid heeft echter ook als taak te zorgen voor de bescherming en de veiligheid van haar burgers, zowel voor de vijand van buiten af als voor de interne veiligheid, de omgang met elkaar. Hiermee raken we al gauw in het normen en waardendebat. De scheiding tussen kerk en staat, de godsdienstvrijheid, heeft – even kort door de bocht- in onze tijd geleid tot ‘geloven doe je maar in je eigen tijd.’ Ik heb dan wel steeds geprobeerd de ideeën van de SLK bij mijn vraag naar de verhouding onderwijsdoelstellingen van het MBO en de structuurbeginselen van de SLK erbij te betrekken, maar ik denk niet dat deze beginselen bewust door politici bij onderwijskwesties betrokken worden.

Veel eerder denk ik aan de natuurwet, “het licht dat door God in ons werd ingeblazen”, en door die wet weten wij wat wij moeten vervullen en wat wij moeten vermijden. De rede, eigen aan de menselijke natuur, geeft voorschriften aangaande essentiële normen die het morele leven regelen. (Compendium 140-141).

*De SLK heeft als doel: de maatschappij te ondersteunen met grondbeginselen die de menselijke persoon waardig is. De nadruk ligt op **de solidariteit** als grondbeginsel van de christelijke opvatting over de politieke organisatie. De liefde moet in het sociale leven worden verheven tot permanente en hoogste norm van elk handelen. (Compendium 580-582) Paulus verkondigde al in zijn eerste brief aan de Korinthiërs (1Korinthiërs 13) over de liefde. De christenen zullen moeten overtuigen met hun leven dat liefde de enige kracht is.*

Binnen een beschaafde democratie zal de ‘aandacht voor de waardigheid van de mens’ er uit hoofde van een moraalbesef bestaan. Het is aan de mens om vanuit een christelijke moraal te leven en deze moraal te verkondigen.

Addertjes onder het gras van ‘sociaal zijn’ zullen er altijd blijven, maar die wij als christen moeten bestrijden. Tot slot een voorbeeld van zo’n addertje.

Het ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid is bezig met de ‘Wet Werken naar Vermogen’. Het idee dat werken naar vermogen goed kan zijn voor mensen, wordt breed gedragen. Dat klinkt allemaal prachtig en geheel volgens de SLK. Maar als blijkt dat deze groep mensen die, als ze werken, aan begeleiding en inkomensondersteuning duurder zijn dan in een uitkering, voert het principe van de ‘vrije markt’ met zoveel mogelijk materiele winst de boventoon. Gevolg: in plaats van een menswaardige plek op de arbeidsmarkt, een plek thuis achter het raam. Reden tot opkomen voor deze groep mensen!

Literatuur:

Arbeid en Menselijke Waardigheid in een tijd van Globalisering, verslag van studiemiddag 22 oktober 2010, publicaties van het Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk no.3, Vogelenzang, 2010

Benedictus XVI, encycliek Caritas in Veritate, 2009

Catechismus van de Katholieke Kerk, Gooi en Sticht, Kampen, 2008

Compendium van de Sociale Leer van de Kerk, Libreria Editrice Vaticana, LICAP, Brussel, 2008

Constituties en decreten van het tweede Vaticaans concilie, Gaudium et spes, Stichting Ark, Leusden, 1995

De Bijbel, de nieuwe Bijbelvertaling, katholieke Bijbelstichting, 's-Hertogenbosch: Vlaamse Bijbelstichting, Leuven, 2005

G.J.M. van Wissen, De katholieke sociale leer in de hedendaagse samenleving. Communio jrg.30 nr.5-6, 2005

Johannes Paulus II, Dilecti Amici, Apostolische brief, aan de jongeren in de wereld ter gelegenheid van het internationale jaar van de jeugd, Stichting verkondiging, Roermond, 1985

Ph.S.Weijers, De menselijke arbeid in de Katholieke Sociale Leer, ontwikkeling en actualiteit, publicaties van het Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk no.2, Vogelenzang, 2010

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Vertrouwen in de school, Den Haag 2009